

dr Tatiana Kożak-Siara

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu

mgr Joanna Majkowska

Społeczna Akademia Nauk w Łodzi

DETERMINANTY BEZPIECZEŃSTWA EKONOMICZNEGO PAŃSTWA

DETERMINANTS OF THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Wstęp

Zagadnienie bezpieczeństwa w najszerszym jego rozumieniu obejmuje pojęcia, takie jak: zaspokojenie podstawowych potrzeb człowieka, w których skład wchodzi istnienie, niezależność, przetrwanie, spokój, tożsamość, posiadanie pewności rozwoju itp. Bezpieczeństwo jest najważniejszą potrzebą państw i systemów międzynarodowych. Związane jest z koniecznością zabezpieczenia podstawowych potrzeb społeczności i człowieka, w której funkcjonuje. Bezpieczeństwo to jest stan wynikający z określonej sytuacji społeczno-politycznej i militarnej. Bezpieczeństwo można rozpatrywać w różny sposób m.in. jako sytuację, w której sprzeczności zewnętrzne i wewnętrzne nie powodują wystąpienia zjawisk kryzysowych lub konfliktów. Bezpieczeństwo, traktowane w pojęciu procesowym, jest to zapewnienie warunków do niezakłóconego przetrwania i rozwoju narodu w sytuacjach zagrażających stabilności i suwerenności państwa.

Bezpieczeństwo ekonomiczne jest to umiejętność gospodarki danego kraju do zaspokajania potrzeb dotyczących głównie konfliktów zbrojnych/militarnych (przejście gospodarki z czasów pokojowych w pogotowie wojenne, a z czasem w mobilizację gospodarczą). Termin tzw. wojny ekonomicznej był rozpatrywany, badając jej wpływ na zasoby wojenno-ekonomiczne państw. W związku z tymi badaniami oznajmiono, że bezpieczeństwo państwa jest jak najbardziej problemem natury

ekonomicznej, zgodnie z historią dotyczącą kryzysu energetycznego w latach 70. XX wieku czy późniejszego kryzysu gospodarczego lat 80. XX wieku, a co za tym idzie narastania dystansu cywilizacyjnego oraz wzrostu świadomości, że gospodarka jest względnie samodzielnym systemem bezpieczeństwa. W konsekwencji, wyżej wymienionych sytuacji, konieczne stało się zwiększenie zakresu definicji bezpieczeństwa ekonomicznego¹.

1. Płaszczyzny bezpieczeństwa ekonomicznego

Jednołóśne zdefiniowanie bezpieczeństwa ekonomicznego nie jest możliwe ze względu na złożoność tego pojęcia, dlatego z czasem wytworzyły się dwa odmienne stanowiska dotyczące tego problemu. Pierwsze z nich jest podejściem tradycyjnym związanym z pełną akceptacją w ekonomice potrzeby obrony aspektów militarnych, w tym politycznych, a także umiejętności stawiania naprzeciw zagrożeniu. Takie spojrzenie wynika bezpośrednio z konsekwentnego postrzegania bezpieczeństwa kraju w relacjach państwa z otaczającymi go sąsiadami przez pryzmat potencjalnego zagrożenia obronno-gospodarczego².

Bezpieczeństwo ekonomiczne jest pojmowane jako część składowa problemów politycznych. Dlatego drugie podejście traktuje bezpieczeństwo ekonomiczne jako rozszerzenie jego tradycyjnego pojmowania (z wyjątkiem problemów politycznych w relacjach zewnętrznych), nadaje również minimalnej rangi samodzielności w kwestiach bezpieczeństwa gospodarki. W tym podejściu znacznie więcej uwagi poświęca się czynnikom rozwoju gospodarczego. Współcześnie właśnie te czynniki decydują bezpośrednio o stopniu rozwoju państwa i jego znaczeniu na arenie międzynarodowej, a również o jego sile militarnej. Podejście to miało bezpośredni wpływ na wyrównanie się ogólnogospodarczej płaszczyzny bezpieczeństwa ekonomicznego.

Profesor Z. Stachowiak wyróżnia dwie płaszczyzny kształtowania definicji bezpieczeństwa ekonomicznego:

1. płaszczyzna społeczno-gospodarcza (ogólnoekonomiczna) w kontekście państwowym jest rozumiana jako rozwój, cel gospodarki i powiązań międzynarodowych, zapewniających stabilność funkcjonowania i wytrzymałości na destabilizację i zagrożenia społeczno-polityczne, a także zmniejszenia zdolności obronnych;
2. płaszczyzna ekonomiczno-obronna w kontekście jednego państwa oznacza zdolność systemu gospodarczego do prawidłowego przeciwdziałania ingerencji ekonomicznej z zewnątrz oraz jeżeli to możliwe niezagrażonego rozwoju ekonomiczno-obronnego i prawidłowego działania wszelkich modeli gospodarki obronnej³.

---

¹ Z. Stachowiak, *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, [w:] *Ekonomika obrony*, W. Stankiewicz (red.), Wydawnictwo AON, Warszawa 1994, s. 71.

² Z. Ciekanowski, *Elementy bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Wektory bezpieczeństwa*, T. Bąk (red.), Wydawnictwo PWSTE w Jarosławiu, Jarosław 2013, s. 18–19.

³ Z. Stachowiak, *Identyfikacja bezpieczeństwa ekonomicznego państwa – jego istota, uwarunkowania i umiejscowienie w ogólnym problemie bytu narodu i państwa. Podstawy, mechanizmy i procedury kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski z punktu widzenia narodowej i sojuszniczej strategii obronnej*, Z. Stachowiak (red.), Wydawnictwo AON, Warszawa 2001, s. 37.

Głównym składowym elementem, który pozwala odnieść wymiar kwantyfikacyjny bezpieczeństwa ekonomicznego w określonym państwie, jest jakość i stopień rozumienia postępu oraz rozwoju cywilizacyjnego. Dotyczy to samego systemu wartości dążącego do niepoahamowanego konsumpcjonizmu lub wręcz odwrotnie – do całkowitego poszanowania dostępnych na rynku zasobów. Przy tym wszystkim należy wspomnieć o tym, że dochodzi do tego na podłożu jednostkowym i psychologicznym, całkiem wizualna ocena jakości życia, która uniemożliwia stwierdzenie, czy w związku z poprawą różnie rozumianej jakości życia dochodzi do poczucia zadowolenia? Doskonale wiemy i zauważamy to, że ekonomia często zastępowana jest chrematystyką, a więc tzw. sztuką wzbogacenia się, a szczególnie jeżeli chodzi o pieniądze. Jaskrawym przykładem jest ogólne stosowanie i akceptacja mierników PKB, jako wskaźnika dochodu narodowego wykorzystanego w rachunkach narodowych.

Bezpieczeństwo ekonomiczne często bywa określane w triadzie trzech komponentów:

- finansowego (holistyczna wizja interesów narodowych czy egzekwowania danin publicznych);
- surowcowego;
- żywnościowego.

W innym rozpatrywaniu tego problemu nawiązuje bezpośrednio do systemu gospodarczego państwa jako ogólnej całości tzw. „zdolność systemu gospodarczego państwa do niezagrożonego rozwoju oznacza brak zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń gospodarczych”⁴. Jednym z najważniejszych elementów kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego jest wykształcenie przez naukę wspólnej kultury myślenia, która w swoich materialnych podstawach państwa będzie ogólnie dostępna, znana i w większym stopniu rozwiązana (przynajmniej przez osoby, które sprawują władzę w państwie). Dopiero wtedy będzie możliwe zastąpienie pustych, politycznych słów merytorycznym przekazem, umożliwiającym powstanie potrzeby poznania i wyzwajającym chęć poznania i zrozumienia procesów oraz zjawisk wpływających na bezpieczeństwo ekonomiczne⁵.

2. Zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego

Bezpieczeństwo ekonomiczne jest związane bezpośrednio z państwem, a jej składniki to wartości, które są uznane za najważniejsze dla państwa, jednak nie zawsze pozostające pod jego bezpośrednią kontrolą. W tej sferze następują częste przemieszczenia między uczestnikami prywatnymi a państwowymi. Zachowanie tego rodzaju bezpieczeństwa stwarza dla obywateli państwa pewnego rodzaju: stabilność kursu walut, stopy procentowej, pewność przechowywania oszczędności i zatrudnienia, umożliwia swobodne realizowanie założonych celów zarówno zewnętrznych, jak

---

⁴ Ibidem, s. 42.

⁵ E. Frejtag-Mika, Z. Kołodziejak, W. Putkiewicz, *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 1996, s. 31.

i wewnętrznych, obejmujących strefy społeczne oraz politykę makroekonomiczną i zagraniczną. Stwarza możliwości pełnego wykorzystania zachodzących procesów globalizacji, związanych bezpośrednio z rozwojem państwa, a także niwelowania zagrożeń związanych z funkcjonowaniem gospodarki światowej.

Niebezpieczeństwa, które mają miejsce w kraju mogą mieć różnego rodzaju źródła zarówno ze strony innych państw, jak i innego rodzaju podmiotów, w tym funduszy inwestycyjnych, korporacji transnarodowych, banków oraz samego faktu funkcjonowania rynku. Kraje, które prowadzą politykę zagraniczną, bardzo często wykonują działania mogące pośrednio lub bezpośrednio zagrażać bezpieczeństwu ekonomicznemu innych państw. Wówczas podejmują kroki w celu stworzenia zagrożenia jednej lub kilku wartości tworzących bezpieczeństwo, wybierając te, które są najbardziej strzeżone przez kraj atakowany. Działania podejmowane przez państwa mogą mieć różny charakter, a mianowicie:

- negatywne oddziaływanie na grupę państw;
- ukierunkowanie na indywidualne państwo;
- negatywne oddziaływanie na całą społeczność międzynarodową⁶.

Biorąc pod uwagę ostatni, mamy do czynienia z działaniami wewnętrznymi, które negatywnie wpływają na środowisko międzynarodowe. Zgodnie z postępującą globalizacją i skutkami, jakie ze sobą niesie współzależność państw, możliwości niekorzystnego wpływu na bezpieczeństwo ekonomiczne uległy dużemu rozwojowi. Zarówno w przeszłości, jak i obecnie w konflikcie z Rosją wojny gospodarcze przyjmują formy embarga na różnego rodzaju dostawy towarów, a następnym etapem jest „psucie” waluty, bezpośrednie oddziaływanie na stopy procentowe, podatki, kursy walut, technologie i wiele innych. Wszystkie państwa mają dostęp i możliwości do wykorzystania, funkcjonowania i rozwoju gospodarki światowej, czyli do zrealizowania swoich własnych celów związanych z bezpieczeństwem ekonomicznym. Oznacza to bezpośrednio, że rynek ma podwójny charakter, ponieważ jest:

- a) Źródłem zagrożeń dla bezpieczeństwa ekonomicznego wywołanych:
  - spekulacjami prowadzącymi do destabilizacji;
  - szpiegostwem technologicznym;
  - praniem brudnych pieniędzy.
- b) Źródłem mogącym wzmocnić negatywne oddziaływania na bezpieczeństwo ekonomiczne kraju przez atakujących⁷.

Należy jednak wspomnieć, że państwa nie tylko oddziałują na siebie negatywnie, ale tam, gdzie mają wspólne interesy, a ich charakter nie jest rozbieżny, starają się ze sobą współpracować na wszystkich płaszczyznach gospodarczych. Tego rodzaju zależności najczęściej wynikają z zaangażowania państw najbogatszych, które wyznaczają główne kierunki działań dla państw uboższych. Kraje, które szybko się rozwijają, stają się rynkiem zbytu dla usług, towarów i inwestycji krajów słabo rozwiniętych

---

⁶ Ibidem, s. 33.

⁷ Z. Stachowiak, *Bezpieczeństwo ekonomiczne...*, op. cit., s. 74.

w wytwarzaniu nowych systemów handlowych oraz architektury finansowej. Stosunki te mają zadanie wytworzyć takie mechanizmy, które spowodują uniemożliwienie krajom zatwierdzenie i wprowadzenie takich regulacji, które spowodują w jakimś wymiarze dyskryminację jednego z członków nawiązanej współpracy, co mogłoby spowodować zakłócenia przepływów w ogromnej, wręcz globalnej skali, niwelując korzyści wypływające ze specjalizacji i prawidłowego, efektywnego lokowania zasobów gospodarczych.

Światowe Forum Ekonomiczne w 2016 roku wyróżniło 37 kategorii ryzyka dotyczącego bezpieczeństwa ekonomicznego, podzielonych na grupy⁸:

a. ryzyko geopolityczne:

- niestabilność państw (brak równowagi wewnętrznej i zewnętrznej państw, zmniejszenie poczucia bezpieczeństwa obywatela, migracja);
- korupcja (większe koszty funkcjonowania, bariery w podejmowaniu ważnych decyzji biznesowych);
- globalne błędy w zarządzaniu (brak możliwości przewidzenia nowego zagrożenia, ograniczenie zaufania między państwami);
- konflikty geopolityczne (straty materialne i ekonomiczne gospodarstw domowych i całego kraju, likwidacja wszystkich pokoleń wywołanych wojnami czy relacjami protekcyjnymi);
- broń o masowym rażeniu (powinna podlegać dokładnej kontroli co do jej posiadania przez kraje „nieobliczalne”);
- bezpieczeństwo dotyczące przestrzeni kosmicznej (przypuszczalna możliwość posiadania wpływu na konflikty zaistniałe na ziemi, a także mniejszych możliwości zagospodarowania przestrzeni kosmicznych w celach gospodarczych);
- nielegalny handel (wywołuje obniżenie przychodów publicznych i prywatnych, nakręca korupcje, powoduje degeneracje obywateli i powstania grup przestępczych, z którymi państwo nie może sobie poradzić);
- terroryzm (działania dyplomatyczne mogą zaostrzać lub likwidować działania terrorystyczne, które powodują u ludzi patologiczne stany emocjonalne);
- przestępczość zorganizowana (zmniejszenie bezpieczeństwa ogólnego zamieszkałej ludności kraju, zwiększenie tzw. gospodarki nieoficjalnej kosztem państwa, co powoduje jej osłabienie, odsuwa potencjalnych inwestorów);

b. ryzyko ekonomiczne:

- wysokie wahania cen prądu;
- ekstremalne ceny surowców;
- obostrzenia globalizacji (spadek wydajności globalnych rynków finansowych i zmniejszenie poziomu handlu rynków światowych);
- ogólnoświatowa niestabilność i brak równowagi waluty;
- spadek wydajności gospodarki chińskiej (poniżej 6 proc.);
- podwyższenie wszystkich kosztów działalności gospodarczych, co jest przyczyną zaburzeń struktur międzynarodowych;

⁸ K.M. Księżopolski, *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Wydawnictwo Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2011, s. 21.

- spadek cen aktywów, który doprowadza do niestabilności kredytowej;
  - wzrost zadłużenia państwa;
  - ogromne wahania cen energii i konsumpcyjnych;
- c. ryzyko technologiczne:
- poważne konsekwencje dla rządów, wywołane załamaniem infrastruktury technologicznej w obrębie informatyki;
  - zakłócenia w ogólnosiwiatowym handlu elektronicznym z powodu braku bezpieczeństwa informacji i danych online;
  - silne obawy wywołane myślą o wdrożeniu nowych technologii, które mogą spowodować negatywny wpływ na zdrowie;
- d. ryzyko wpływu na środowisko:
- zmiany klimatu;
  - uszkodzenie środowiska, doprowadzające do utraty różnorodności zarówno fauny, jak i flory;
  - ekstremalne zmiany pogody i występowanie zjawisk wcześniej niemających miejsca na danym terenie, jak cyklony czy burze;
  - obejmujące ogromne obszary powodzie powodujące ogromne straty materialne i zmiany parametrów wód gruntowych, zanieczyszczenie wód pitnych;
  - destabilizacja warunków życia, wywołana wybuchami wulkanów czy trzęsieniami ziemi (zniszczenie infrastruktury, zabytków kultury);
  - ogromne zanieczyszczenie powietrza (dziura ozonowa, efekt cieplarniany), powodujące zwiększenie kosztów leczenia obywateli;
  - zanieczyszczenie wód oceanicznych, a co za tym idzie wyginięcie cennych zasobów morskich i różnorodności biologicznej;
- e. ryzyko społeczne:
- zmniejszenie plonów spowodowane brakiem dostępu do wody (konflikt co do dostępu do wód);
  - występowanie chorób zakaźnych coraz bardziej opornych na szczepienia, co skutkuje zwiększeniem umieralności, większymi kosztami utrzymania opieki zdrowotnej;
  - coraz częściej występujące choroby przewlekłe (spadek siły roboczej, zwiększenie puli pieniężnej przeznaczonej na opiekę zdrowotną, wzrost śmiertelności);
  - starzenie się społeczeństwa, czyli zmniejszenie przyrostu naturalnego, co stawia duże wyzwania demograficzne, a co za tym idzie zwiększenie nakładu pieniężnego na system zabezpieczenia społecznego;
  - bezpieczeństwo żywnościowe (zniszczenie lokalnego środowiska, w tym ekosystemów i gleb, co skutkuje mniejszymi uprawami);
  - obciążenie systemów bezpieczeństwa w krajach o dużej liczbie pracowników przybywających z uboższych krajów (walka pracowników stałych z pracownikami przyjezdnymi o posadę);
  - nierówności ekonomiczne (wzrost liczby przestępców, depresje, marginalizacje)⁹.

---

⁹ Z. Ciekankowski, *Elementy bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 19–21.

Wyżej wymienione grupy ryzyka wskazują, jak dużą liczbę czynników należy przeanalizować podczas określania definicji bezpieczeństwa. Podążanie do osiągnięcia coraz to nowszych własnych celów, nie zważając na konsekwencje może wywołać katastrofę nie chwilową, ale na dłuższy okres czasu. Po drodze, niszcząc dobre stosunki i zaufanie, które bezpośrednio wpływa na budowanie zdrowych i mądrych relacji nie tylko społecznych, lecz także będących podstawą bezpieczeństwa międzynarodowego¹⁰.

3. Wyzwania dla bezpieczeństwa ekonomicznego

Polityka bezpieczeństwa ekonomicznego demokratycznej i wolnej Polski cechuje się niezmiennością zasad i celów. Zapewnia to wyjątkowy w naszej historii poziom bezpieczeństwa, działający głównie na gwarancjach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Jednakże sytuacja międzynarodowa podlega dynamicznym zmianom, a przy tym procesie wpływa to na uwarunkowania bezpieczeństwa. Pojawiają się nowe wyzwania oraz zagrożenia, których skalę ukazały nam tragiczne wydarzenia w Stanach Zjednoczonych we wrześniu 2001 roku.

Głównymi celami polityki bezpieczeństwa naszego kraju jest:

- ochrona suwerenności i niezawisłości Rzeczypospolitej;
- utrzymanie nienaruszalności granic i integralności terytorialnej kraju.

Polityka państwa służy:

- zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli Polski;
- zapewnieniu praw człowieka i podstawowych wolności, a także demokratycznego porządku w kraju;
- wzrostowi dobrobytu jej obywateli;
- ochronie dziedzictwa narodowego i tożsamości narodowej;
- realizacji zobowiązań sojuszniczych;
- promowaniu i obronie interesów państwa polskiego na arenie międzynarodowej.

Obecnie pojawiają się nowe wyzwania globalne. Są związane przede wszystkim z niestabilnością oraz napięciami wywoływanymi przez proliferację broni masowego rażenia i często występującym ostatnimi czasy terroryzmem międzynarodowym, a także trudną do przewidzenia politykę reżimów autorytarnych, które w ogromnym znaczeniu zwiększają groźbę terroryzmu międzynarodowego i rozprowadzanie broni masowego rażenia.

Polska, jako jeden z członków wspólnoty euroatlantyckiej, jest w pewnym stopniu wystawiona bezpośrednio na wynikające z tego zagrożenia. Sytuacja ta powoduje, że zachodzi istotna zmiana, polegająca na przesuwaniu się obrony związanej z zagrożeniami klasycznymi (inwazja zbrojna), ponieważ zastępują je tzw. zagrożenia

---

¹⁰ Y. Pauliuchuk, *Uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego państwa w Determinanty bezpieczeństwa człowieka a rozwój regionalny*, T. Bąk, Z. Ciekawski (red.), Wydawnictwo PWSTE w Jarosławiu, Jarosław 2013, s. 98.

nietypowe, których głównym źródłem stają się trudne do zidentyfikowania podmioty pozapaństwowe. Zagrożenia te mogą dotyczyć bezpieczeństwa:

- obywateli,
- obiektów,
- wewnętrznych struktur państwa.

Najpoważniejsze niebezpieczeństwo, związane z nowymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa ekonomicznego i ogólnego poszczególnych państw, w tym również Polski, stwarza doskonale zorganizowany terroryzm międzynarodowy. Jednak stopień zagrożenia terroryzmem dla poszczególnych państw jest różny. Ogromnym wyzwaniem dla naszego kraju jest zapewnienie takiego kształtu procesów modernizacyjnych, w skład których wchodzi prowadzenie inwestycji zagranicznych, by zagwarantowały gospodarce państwa zrównoważony i stabilny wzrost, a także wzmocnienie związków z ośrodkami tworzącymi postęp technologiczny. W interesie kraju znajduje się zapewnienie niezakłóconego funkcjonowania handlu na całym świecie i objęcie odpowiednimi standardami wolnego handlu wszystkich naszych sąsiadów¹¹.

Kolejnym, bardzo ważnym wyzwaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego w kraju, w skład którego wchodzi dywersyfikacja zaopatrzenia w nośniki energii, a przede wszystkim w ropę naftową i gaz ziemny. Trzeba w naszej polityce bezpieczeństwa wziąć pod uwagę fakt światowego wzrostu zapotrzebowania, a także cen na gaz i ropę, co powoduje, iż będzie wymagane dbanie o bezpieczeństwo regionów wydobywania oraz tras tranzytu surowców strategicznych. Przedmiotem ogólnej troski jest zapobieganie degradacji środowiska naturalnego, w tym naszego najbliższego otoczenia, a także staranne przeciwdziałanie katastrofom ekologicznym, które często występują z winy człowieka, np. awarie elektrowni atomowych czy zakładów chemicznych oraz katastrofy transportów z niebezpiecznymi ładunkami, skażenia wód powierzchniowych i gleby przez odpady radioaktywne źle składowane przez człowieka, zanieczyszczenie powietrza przez związki metali ciężkich, dwutlenku węgla i siarki.

Poważniejszym wyzwaniem dla Polski jest również masowa migracja z krajów biednych i słabo rozwiniętych, której powodem są występujące tam konflikty, przesładowania polityczne¹². W migracji determinujący jest również rozwój nielegalnego procederu przerzutu i handlu ludźmi. W krajach z dużym odsetkiem ludności napływowej, migracje i zmiany demograficzne wpływają, jak ukazuje doświadczenie państw zachodnich, na zmiany w tradycyjnych strukturach społecznych, a także na napięcia społeczne i polityczne. Polska polityka bezpieczeństwa zwraca dużą uwagę na potrzebę zacieśniania współpracy na płaszczyźnie międzynarodowej, wzmocnieniu roli prawa międzynarodowego oraz instytucji wielostronnych. Obecnie wszystkie instytucje międzynarodowe dopasowują swoje metody działania do coraz to nowszych wyzwań. Szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa naszego kraju ma adaptacja

---

¹¹ E. Frejtag-Mika, Z. Kołodziejak, W. Putkiewicz, *Bezpieczeństwo ekonomiczne...*, op. cit., s. 39.

¹² Ibidem, s. 41.

Sojuszu Północnoatlantyckiego, który bezpośrednio wpływa na stabilizację globalną, przy zachowaniu jego klasycznych funkcji obronnych. Sprawne działanie instytucji międzynarodowych i ich zdolność do prawidłowego podejmowania nowych wyzwań będzie mieć bezpośredni i korzystny wpływ na nasze bezpieczeństwo.

Zapewnianie bezpieczeństwa ekonomicznego państwa w nowych warunkach wymaga zwiększonej aktywności w strefie polityki zagranicznej. Celem polityki międzynarodowej jest propagowanie korzystnego środowiska bezpieczeństwa Polski. Do jej najważniejszych zadań w tym zakresie należy:

- dbanie o sprawność mechanizmów sojuszniczych;
- skuteczność instytucji międzynarodowych i prawa międzynarodowego;
- przyjazne stosunki z partnerami;
- wspieranie procesów transformacji w Europie Wschodniej i Południowej;
- udział w umacnianiu mechanizmów kontrolnych;
- gotowość do uczestnictwa w akcjach zapobiegania konfliktom;
- zaangażowanie w międzynarodowe wysiłki na rzecz ochrony środowiska naturalnego;
- udział w działaniach na rzecz promocji demokracji i poszanowania praw człowieka¹³.

Nowe wyzwania determinują potrzebę utworzenia państwowego kompleksowego systemu szybkiego reagowania kryzysowego, odpowiadającego zarówno na wszystkie współczesne zagrożenia bezpieczeństwa krajowego, jak i międzynarodowego. Powstałe odpowiednie instytucje państwowe będą prowadzić dogłębne działania zmierzające do szybkiego powołania zintegrowanego systemu, mającego na celu kierowanie i zarządzanie w momencie powstania kryzysu. Niezbędne staje się wspólne uregulowanie zadań organów i instytucji państwowych oraz organizacji społecznych. Skuteczność działania na rzecz bezpieczeństwa zależy od harmonijnego współdziałania wszystkich organów państwowych i administracyjnych. Przed tymi instytucjami i organami stoi odpowiedzialne zadanie odpowiedniego dostosowania metod pracy do nowo powstałych wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa.

4. Czynniki kreujące bezpieczeństwo ekonomiczne

Na bezpieczeństwo ekonomiczne wpływ ma wiele czynników, co powoduje, że jest ono dzielone na kilka grup:

- gospodarkę,
- infrastrukturę,
- ekologię,
- kapitał ludzki.

Kolejnym bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na kształtowanie się bezpieczeństwa ekonomicznego jest stan finansów publicznych. Polityka dotycząca

---

¹³ Z. Ciekankowski, *Determinanty stref ekonomicznych a rozwój regionalny w Determinanty bezpieczeństwa człowieka a rozwój regionalny*, T. Bąka (red.), Wydawnictwo PWSTE w Jarosławiu, Jarosław 2013, s. 368.

tej sfery ma podstawowe znaczenie w określeniu możliwości realizacji zadań społeczno-gospodarczych. Jest to powszechnie wiadome zarówno w sferze rządowej, jak i pośród przedsiębiorców oraz całej społeczności. Mimo to, jak dotąd prawdziwa reforma finansów publicznych nie wyszła poza dyskusje i opracowywanie ogólnych strategii. Przy ujemnym saldzie oznacza to, że wystarczy niewielkie obniżenie rankingów dla naszego kraju, aby doszło do niekorzystnych zmian kursu waluty, a co za tym idzie opóźnień w prywatyzacji¹⁴.

4.1. Gospodarka

Odpowiednio prowadzona polityka gospodarcza ma w swoim skutku utrzymanie wysokiego tempa rozwoju gospodarczego, przy obniżonym poziomie bezrobocia i inflacji ze wzrostem poziomu życia całego społeczeństwa¹⁵. Wynika z tego, iż zadaniem naszego rządu jest doskonale stymulowanie przedsiębiorczości i utrzymanie stabilnych warunków działalności gospodarczej. Składają się one ze:

- stabilnej stopy procentowej;
- sprawnie działających instytucji gospodarczych;
- stabilnego kursu walut;
- przejrzystego systemu prawnego.

Rząd państwa powinien także maksymalnie ograniczyć negatywne skutki wahań koniunkturalnych w gospodarce całego świata i regularnie występujących kryzysów gospodarczych tak, aby polepszyć gospodarkę narodową. Główny problem polega na tym, że mimo iż ekonomia jest blisko powiązana z matematyką, to zamiłowanie do budowania bardzo złożonych modeli nie należy do nauk ścisłych. Polityka ta w dużej mierze zależy od przyjętych naukowych oraz ideologicznych założeń. Od wielu lat ekonomiści toczą pełny zażartości spór, obejmujący makroekonomiczne zasady prowadzenia polityki gospodarczej¹⁶.

Osoby będące zaciekłymi zwolennikami keynesizmu uważają, że gdy dojdzie do kryzysu w dziedzinie gospodarki, to państwo powinno wdrożyć działania interwencyjne, np.:

- zapewnić ulgi inwestycyjne,
- obniżyć stopy procentowe,
- bezpośrednio ingerować w rynek.

Zwolennicy ci dopuszczają ewentualność zwiększenia wielkości pieniądza w obiegu, w celu podwyższenia popytu, co ma bezpośrednio spowodować tzw. efekt mnożnika – konsumenci zaczną masowo kupować, co wpłynie w fabrykach na zwiększenie produkcji. M. Friedman¹⁷, twórca odwrotnego podejścia – tzw. monetaryzmu odrzuca interwencje państwa w sferę gospodarczą oraz wyraźnie krytykuje sztuczne napędzanie w obiegu pieniądza, udowadniając, że wzrasta wtedy konsumpcja i potrzeby

---

¹⁴ Z. Stachowiak, *Bezpieczeństwo ekonomiczne...*, op. cit., s. 77.

¹⁵ Ibidem, s. 79.

¹⁶ Z. Stachowiak, *Identyfikacja bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 47.

¹⁷ M. Friedman, *Monetarist economics*, Oxford, B. Blackwell, 1991, s. 131.

ludzkie, a nie produkcja. Jednocześnie namawiając państwo do zaufania w samoregulujące mechanizmy wolnego rynku.

Aktualnie na świecie zachodzą nieodwracalne procesy globalizacyjne, które mają ogromny wpływ na gospodarkę państwa. Nie wszyscy ekonomiści, lecz ich znaczna część próbuje uzasadnić, iż procesy związane z globalizacją prowadzą do powolnego zaniku państwa narodowego oraz znaczne ograniczenia możliwości prowadzenia samodzielnej polityki gospodarczej. Ich zdaniem państwo zaczyna coraz bardziej tracić kontrolę nad obszarami gospodarczymi oraz autonomię, bo jest to wywołane tym, że państwo z jednej strony, a instytucje międzynarodowe z drugiej wywierają presję na kierunki polityki gospodarczej, realizując postawione sobie zadania rozwojowe, odseparowując się od państw, w których prowadzą swoje działania. Nie można jednogłośnie zgodzić się z tymi poglądami, ponieważ strategie ekonomiczne państw ulegają ciągłym zmianom oraz wymagają często natychmiastowych reakcji państw. Globalizacja stawia ogromne wyzwania dla państw, co powoduje, że muszą prowadzić profesjonalną oraz aktywną politykę rządową we wszystkich dziedzinach. Polityka gospodarcza musi skutecznie przeciwdziałać zagrożeniom, jakie stanowi globalizacja, i potęgować korzyści związane z tym procesem. Bezpośrednio oznacza to, że ówczesne rządy krajów muszą być doskonale przygotowane do rozwiązywania problemów gospodarczych.

Reasumując powyższe spostrzeżenia, należy zadać pytanie: jak procesy globalizacyjne mogą wpływać bezpośrednio lub pośrednio na bezpieczeństwo ekonomiczne? Bardzo dobrym przykładem tego procesu są lata 70. i 80. XX w., czyli początek ogólnokrajowego kryzysu zadłużeniowego¹⁸. W tym okresie doszło do powiększenia nierówności w cenach produktów rolnych oraz surowców, w stosunku do dość wysoko przetworzonych produktów. Ta pierwsza dotyczy przede wszystkim krajów biednych, rozwijających się, a druga – wysoko rozwiniętych. Kraje słabo rozwinięte, nie mogąc (zyskami z eksportu towarów) całkowicie zaspokoić swoich potrzeb, muszą zaciągnąć ogromny dług nie tylko w bankach komercyjnych, lecz także w bankach centralnych innych państw, tym samym bezpośrednio uzależniając się od nich. W okresach tych nastąpił gwałtowny, ale krótkotrwały skok cen surowców. Spowodowało to znaczny wzrost napływu gotówki do gospodarek państw, które specjalizowały się w ich eksporcie. Jednak zamiast wykorzystać ten impuls do spłaty zadłużeń i rozpędzenia gospodarki, kraje te przeznaczały fundusze na cele konsumpcyjne i inwestycje, które nie były perspektywiczne, oraz zaciągały jeszcze nowe zobowiązania w postaci kredytów, sugerując się złudnym poczuciem większej i pewniejszej wypłacalności. Po spadku cen surowców nastąpił kryzys, a w efekcie większe zadłużenie, brak perspektyw i absolutny krach gospodarczy.

Zdefiniujmy zatem zagrożenia dla bezpieczeństwa ekonomicznego, które są konsekwencją postępujących procesów globalizacyjnych gospodarki światowej. Należy zacząć od korelacji różnego rodzaju elementów gospodarek poszczególnych

---

¹⁸ Z. Stachowiak, *Identyfikacja bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 71.

państw, takich jak: kursy walutowe, kursy akcji. Zmiana ich poziomu w jednym kraju lub w jednym regionie może destabilizować sytuację w innych. Jako przykład można podać aktualną sytuację na amerykańskiej giełdzie i wpływ jej na rynki kapitałowe w Europie czy Azji.

4.2. Infrastruktura

W obecnym świecie wciąż rozwijająca się infrastruktura ma bardzo ogromne znaczenie, zaliczamy do niej m.in. sieci dróg samochodowych, a także koleje. Mają one poważny wpływ na poruszanie się społeczeństwa, jak również są dość ważnym argumentem dla przyszłych inwestorów¹⁹.

W przypadku takiego kraju, jakim jest Polska, najpoważniejsze znaczenie w tym obszarze ma infrastruktura służąca do przesyłania surowców, takich jak: ropa czy gaz. W związku z tym, że kraj jest uzależniony od dostawy surowców energetycznych od Rosji, to bezwzględnie konieczna jest dobrze zorganizowana polityka w tym zakresie, której głównym elementem jest kontrola nad infrastrukturą przesyłową. Oczywiście na korzyść naszego kraju wpływa fakt, iż państwo znajduje się w centrum Europy, co stwarza możliwości tranzytowe surowców wysyłanych z Rosji do krajów Europy Zachodniej, w tym do Niemiec. Umacnia to pozycję negocjacyjną podczas zawierania nowych kontraktów oraz określenia przychodów pochodzących z tytułu tranzytu. Biorąc pod uwagę zaistniałą sytuację, wdrożenie odpowiedniego zarządzania tą częścią infrastruktury może przynieść naszemu krajowi wymierne korzyści albo w przypadku nieodpowiedniego zarządzania – wymierne straty.

Główne elementy polityki energetycznej w Polsce stanowią:

- ochrona środowiska przed szkodliwymi skutkami wynikającymi z procesów energetycznych (zarządzanie zasobami w ten sposób aby wystarczyły dla obecnego i przyszłego pokolenia);
- zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego (utrzymanie takiego stanu gospodarki, umożliwiającego pokrycie bieżącego oraz przyszłego zaopatrzenia odbiorców na energię oraz paliwo w sposób, który będzie uzasadniony zarówno technicznie, jak i ekonomicznie);
- poprawa konkurencji w podmiotach gospodarczych, produktach, usługach na rynku wewnętrznym i międzynarodowym.

Infrastruktura krytyczna to, zgodnie z ustawą o zarządzaniu kryzysowym, są systemy oraz, wchodzące w ich skład powiązane funkcjonalnie ze sobą obiekty, w tym urządzenia, obiekty budowlane, instalacje, usługi mające bezpośredni wpływ dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, a także służące zapewnieniu odpowiedniego funkcjonowania administracji publicznej oraz instytucji i przedsiębiorców. Obejmuje ona systemy, takie jak²⁰:

- zaopatrzenia w energię i paliwa;

---

¹⁹ Y. Pauliuchuk, *Uwarunkowania...*, op. cit., s. 99.

²⁰ Z. Ciekankowski, *Determinanty...*, op. cit., s. 369.

- finansowe;
- zaopatrzenia w żywność i wodę;
- łączności i sieci teleinformatycznych;
- transportowe i komunikacyjne;
- produkcji, składowania, przechowywania i stosowania substancji promieniotwórczych, chemicznych w tym rurociągi substancji niebezpiecznych;
- ratownicze;
- ochrony zdrowia;
- zapewniające ciągłość działania administracji publicznej.

Zagrożenia dotyczące infrastruktury krytycznej:

- naturalne – wywołane czynnikami niezależnymi od człowieka;
- spowodowane działaniem człowieka;
- zagrożenia militarne (atak zbrojny, dywersja militarna);
- niemilitarne (ekonomiczne, społeczne, ekologiczne);
- terrorystyczne (w tym militarne działania nieregularne).

Ochrona infrastruktury krytycznej to są wszystkie działania zmierzające do zapewnienia ciągłości działań, funkcjonalności oraz integralności infrastruktury krytycznej w celu zapobiegania ryzykom, zagrożeniom lub słabym punktom oraz neutralizacji i ograniczenia ich skutków, a także szybkiego odtworzenia tej infrastruktury na wypadek jakiegokolwiek awarii, ataków lub innych zdarzeń zakłócających jej prawidłowe funkcjonowanie.

Elementem zarządzania kryzysowego, związanego z ochroną IK jest współpraca administracji publicznej, polegająca na wspólnym działaniu, które ma na celu poprawę warunków bezpieczeństwa. Kolejnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa jest współpraca z biznesem. Celem tej współpracy jest wypracowanie przejrzystych procedur oraz zasad między administracją a właścicielami samoistnych i zależnych obiektów, instalacji lub urządzeń infrastruktury krytycznej. Spowodowane jest to faktem, że obecnie znaczna część infrastruktury o dużym stopniu znaczenia dla bezpieczeństwa państwa znajduje się w rękach prywatnych.

4.3. Ekologia

Bezpieczeństwo środowiskowe, zwane również ekologicznym, coraz bardziej odgrywa znaczącą rolę w bezpieczeństwie narodowym oraz międzynarodowym. Działa nie tylko w obszarze wewnętrznym państwa, lecz także w zewnętrznym oraz w sojusznicznym. Ekosfera w obecnym czasie ulega dość istotnym uwarunkowaniom, które są konieczne do prawidłowego rozwoju proekologicznego społeczeństwa. Środowisko łączy czynniki abiotyczne i biotyczne, wpływające zarówno na gatunek, jak i na całą populację. Możemy wyciągnąć z tego wnioski, iż istnieje konieczność teoretycznego odniesienia się do zjawisk kryzysowych oraz tendencji do ujawnienia ich, jak najbardziej ogólnych przyczyn powstania mechanizmów, uwarunkowań oraz do aktywnego eliminowania lub pomniejszania zgubnych dla przyrody, a co za tym idzie również dla człowieka procesów. Chodź istnieje dużo definicji tego typu

bezpieczeństwa, to najdokładniej opisuje je L. Zachera „bezpieczeństwo ekologiczne to stan ekosystemu, w którym ryzyko zakłóceń jego składowych jest niewielkie”²¹. W samej tej krótkiej definicji można zauważyć praktyczne działania człowieka oraz podmiotów gospodarczych, które niosą ze sobą różnego rodzaju zagrożenia dla środowiska. Problem pojawia się wówczas, gdy zaczyna się ingerować w środowisko, a zagrożenie już pojawiło się lub w najbliższym czasie wystąpi. Tego typu rozumienie trwało wiele lat, dopóki społeczność międzynarodowa nie zrozumiała, iż staje się dość istotnym warunkiem bezpieczeństwa globalnego, a także narodowego. Od tego momentu zaczęto tworzyć specjalne ustawy, przepisy, doktryny oraz ujmować bezpieczeństwo ekologiczne w strategiach bezpieczeństwa narodowego. Prognozowanie oraz przewidywanie możliwości wystąpienia negatywnych skutków dla bezpieczeństwa stało się poważnym wyzwaniem dla współczesnych pokoleń. W tej ważnej dziedzinie należy zwrócić uwagę na kilka podstawowych rzeczy:

- obszary środowiskowe;
- czynniki sprzyjające rozwojowi wypadków, w tym katastrof;
- czynniki mogące stworzyć zagrożenie dla środowiska;
- ocenę możliwych do wystąpienia zagrożeń;
- ocenę wniosków przewidywanych zagrożeń.

Powinno się również przyjąć zasadę, że tego typu bezpieczeństwo może być utrzymane na odpowiednim poziomie, jedynie pod warunkiem odpowiedniego przestrzegania określonych norm oraz zasad przez całe społeczeństwo, bez wyjątku. Oznacza to podejmowanie działań mających na celu pilnowanie oraz przywracanie norm środowiska przyrodniczego albo jego znaczącej poprawy²².

W tej sytuacji nie można utworzyć definicji ogólnej globalnego bezpieczeństwa ekologicznego, ponieważ zachodzi sprzeczność interesów w obszarze militarnym, gospodarczym, społecznym oraz komunalnym. Biorąc to pod uwagę, podejście do bezpieczeństwa powinno być różne i zależne od świadomości społeczeństwa, dotyczącej ekologii, jak również od możliwości wystąpienia zagrożeń w środowisku. W związku z tym nie jest ono dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Różnice wynikające ze sprzeczności interesów mogą doprowadzić do problemów międzynarodowych natury politycznej. Możemy wyodrębnić następujący podział zagrożeń dotyczących bezpieczeństwa ekologicznego, a to są:

- podmiotowe (załamanie równowagi przyrodniczej wywołane nadmierną eksploatacją zasobów, zniszczenie sfery ziemi wywołane zanieczyszczeniami przemysłowymi, degradacja ekosystemów z powodu zalegania odpadów toksycznych);
- przedmiotowe (skutki klęsk i katastrof żywiołowych).

Obecnie rozważania na temat bezpieczeństwa ekologicznego skupiały się na jego militarnych aspektach, zmniejszając rolę innych możliwych zagrożeń. Analizując

---

²¹ L. Zacher, *Bezpieczeństwo ekologiczne – wymiary polityczne, międzynarodowe i globalne*, [w:] *Międzynarodowe bezpieczeństwo ekologiczne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1991, s. 98.

²² Y. Pauliuchuk, *Uwarunkowania...*, op. cit., s. 100.

historię, należy nadmienić, iż poprzednie – militarne podejście do bezpieczeństwa pozostawiło w wielu krajach negatywny spadek. Zagrożenia dotyczące ekologii w Polsce dzielimy na nienaturalne oraz naturalne.

Do nienaturalnych zagrożeń należy zaliczyć²³:

- katastrofy ekologiczne, dotyczące wewnętrznego terytorium kraju lub krajów ościennych. Wystąpienie tego typu katastrofy bardzo trudno przewidzieć, tak samo jak ciężko oszacować jej skutki. W naszym kraju stanowią zagrożenie nie tylko zakłady przemysłowe zlokalizowane na terenie państwa, lecz także w krajach sąsiadujących, np. eksplozja reaktora atomowego w Czarnobylu w 1986 roku dotknęła swymi skutkami mieszkańców Polski.
- Transport, a zwłaszcza materiałów i środków niebezpiecznych, ponieważ transport stanowi dodatkowo zagrożenie dla środowiska, wywołując emisje zanieczyszczeń pochodzących ze spalania paliw. W dużych miastach można to zjawisko zauważyć pod postacią smogu. Zawiesina ta działa drażniąco, a w ostatecznych przypadkach parząco na górne drogi oddechowe.
- Działalność militarna – czynnik ten występuje w chwili konfliktów zbrojnych lub aktów terrorystycznych. Obecna broń zawiera szeroką gamę środków promieniotwórczych, chemicznych, biologicznych. Zastosowanie tego typu broni niesie ze sobą ciężkie do oszacowania skutki, np. niekontrolowaną emisję substancji toksycznych.
- Zanieczyszczenia powietrza powstałe w zakładach przemysłowych, na skutek szybkiego rozwoju dużej ilości gałęzi przemysłu, co nastąpiło w latach 1945–1989, w Polsce wywołały obszary klęski ekologicznej;
- Masowe hodowle zwierząt – w procesie tym powstają zanieczyszczenia biologiczne (bakterie, grzyby, wirusy), które przedostają się do powietrza, powodując m.in. astmę, zapalenie oskrzeli, katar sienny. Na fermach drobiu, a także w ich bezpośrednim otoczeniu, wykryto również występowanie wielu bakterii chorobotwórczych, należy również wspomnieć o ASF.
- Wydobywanie surowców mineralnych – procesowi temu towarzyszą różnego rodzaju zmiany w obrębie powierzchni ziemi, które mogą doprowadzić do wystąpienia katastrofy. W Polsce spotykamy najczęściej szkody górnicze, takie jak: zapadnięcia i obniżenia poziomu gruntu. Duża eksploatacja złóż może doprowadzać do obniżenia poziomu warstwy wodonośnej lub może być przyczyną skażenia wody, powietrza oraz gleby. Należy również wspomnieć o groźnych odpadach, powstających w procesie wydobywania rudy metali.
- Energetyka konwencjonalna – zagrożenia powstałe w procesie spalania paliw.
- Składowanie odpadów niebezpiecznych m.in. na niezabezpieczonych odpowiednio składowiskach, co stwarza zagrożenie wód podziemnych oraz powierzchniowych, a także gleby i powietrza atmosferycznego. Odpady komunalne powodują: powstanie, szczególnie uciążliwego, gazu wysypiskowego, zanieczyszczeń mikrobiologicznych oraz emisję odoru²⁴.

²³ Z. Ciekankowski, *Determinanty...*, op. cit., s. 373.

²⁴ K.M. Książkowski, *Bezpieczeństwo...*, op. cit., s. 38.

W skład zagrożeń naturalnych naszego kraju wchodzi:

- zmiany klimatyczne – niosą ze sobą negatywne skutki dla ekosystemów roślinnych, co ma bezpośredni wpływ na powstanie strat dla rolnictwa. Ich skutki są także zauważalne w składzie mikroorganizmów oraz zwierząt.
- Ekstremalne sytuacje pogodowe – są zazwyczaj związane ze zmieniającym się klimatem, np. ekstremalne burze, trąby powietrzne, ulewy niosące ze sobą straty materialne.
- Pożary przestrzenne, dotyczące w naszym kraju głównie lasów – są wywołane przez susze, ale także przez człowieka. Powodują straty w obrębie gospodarki leśnej, natomiast w przypadku bardzo rozległych pożarów mogą mieć wpływ na siedziby ludzkie.
- Susze – są niekorzystne dla bezpieczeństwa ekologicznego Polski, ze względu na fakt deficytu wody słodkiej. W naszym kraju występują rozległe tereny występowania niedoborów wody w przemyśle oraz gospodarce komunalnej, a także rolnictwie.
- Epidemie i pandemie – czyli sytuacje szybkiego rozprzestrzeniania się zagrożenia, wywołanego przez różnego rodzaju czynniki biotyczne, trudne do opanowania. Plagi mogą dotyczyć zwierząt hodowlanych (afrykański pomór świń, ptasia grypa) oraz roślin uprawnych. Równie groźne są także epidemie chorób ludzkich (cholery, grypy, tyfusu). Obecnie łatwo dostępne loty międzykontynentalne powodują, iż nie można wykluczyć wystąpienia chorób, które wcześniej nie występowały na terytorium Polski (SARS, ebola).

Powyżej wymienione czynniki zostały przedstawione ogólnie, ale z pewnością wykazują, że kwestii dotyczącej zagrożeń ekologicznych w żaden sposób nie można lekceważyć, ponieważ ich występowanie może być połączone z innymi sytuacjami kryzysowymi, potęgując jeszcze bardziej skalę i zasięg ich oddziaływania.

4.4. Bezpieczeństwo energetyczne

Ważnym zagadnieniem, wpływającym na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa, jest poziom posiadanych przez nie dóbr, czyli surowców mineralnych. Nasz kraj pod względem złóż naturalnych zajmuje jedno z czołowych miejsc w Europie, tuż za Rosją i Niemcami. Zgodnie z danymi, opublikowanymi przez Państwowy Instytut Geologiczny, na terenie Polski znajduje się ok. 84 złóż ropy naftowej, 280 punktów gazu ziemnego i 44 mld ton węgla kamiennego oraz 14 mld ton brunatnego²⁵.

Na bezpieczeństwo dostaw energii dla kraju ogromny wpływ ma przede wszystkim bezpieczeństwo dostaw energii pierwotnej. W jej strukturze głównym składem jest węgiel kamienny, i będzie nadal w najbliższej przyszłości podstawowym paliwem w Polsce. Stopień pokrycia z tego źródła zapotrzebowania, pochodzącego z dostawy krajowej, do niedawna był uważany za główne kryterium w utrzymaniu bezpieczeństwa dostaw energii. Obecnie, przy założeniu wymienialności złotego, dostawy pochodzenia krajowego nie są krytyczne dla struktury bezpieczeństwa dostaw

---

²⁵ Z. Stachowiak, *Identyfikacja bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 71.

tego surowca, ponieważ istnieje możliwość dostaw importowych. W długotrwałej perspektywie wzrastające wymagania, dotyczące produktywności energii i ochrony środowiska, mogą spowodować ograniczenia lub spowolnienie możliwości rozwoju gospodarki w oparciu o dostawy węgla. Ze względu na te czynniki zmiana struktury energii pierwotnej na bardziej zmodyfikowane paliwowo i o większym składzie szlachetnych nośników energii powinna być jednym z głównych zadań długoterminowych w polityce energetycznej państwa. Podstawowym zadaniem polityki energetycznej w najbliższej przyszłości powinno być prawidłowe utrzymanie wydobycia węgla kamiennego na poziomie mogącym zapewnić jego rentowność, bez przymusu korzystania z dotacji pochodzących z budżetu państwa, przy spełnieniu wymagań postawionych przez ochronę środowiska.

W naszym kraju do 2010 roku węgiel brunatny jest najtańszym nośnikiem energii pierwotnej w elektroenergetyce. Jego zasoby w obecnie eksploatowanych zagłębiach są wystarczające, by pokryć na poziomie 40. proc. zapotrzebowanie na energię pierwotną.

Bezpieczeństwo dostaw gazu ziemnego jest niestety sprawą krytyczną dla gospodarki Polski, zwłaszcza przy przewidywanym w niedługim czasie zwiększonym zapotrzebowaniu na ten surowiec. Obecnie, dostawy pochodzące z Polski pokrywają w 42 proc. zapotrzebowania. Import pozostałej ilości gazu jest, niestety, jednostronny – z Rosji, i jest uwarunkowany już istniejącą infrastrukturą sieci dokołowej. Import nie jest zabezpieczony długoletnimi kontraktami. Do tej chwili nie ma w sieci krajowej zbiorników gazu o odpowiednio wystarczającej pojemności, które są w naszym przypadku niezbędne jako rezerwa strategiczna i operacyjna. Taka sytuacja jest wysoce niekorzystna i niepokojąca z punktu widzenia bezpieczeństwa²⁶.

Główne zadania polityki energetycznej w zakresie dostaw gazu ziemnego to:

- zwiększenie krajowego wydobycia gazu do maksymalnie możliwego;
- zwiększenie dostaw gazu z Rosji, opartych na długoterminowych kontraktach;
- budowa zbiorników gazu na terenie Polski, które umożliwią tworzenie rezerw i zapasów gazu;
- wprowadzanie zadań mających na celu zapewnienia dostaw gazu z innych kierunków geograficznych.

Dostawy kolejnego nośnika, czyli ropy naftowej pochodzą prawie całkowicie z importu. Około 40–50 proc. importu pochodzi ponownie z Rosji. Pomimo istnienia wystarczającej przepustowości Portu Północnego, zawarcie kontraktów na dłuższy okres na dostawy ropy z tego państwa stanowi ogromne wyzwanie dla sektora rafineryjnego. Przede wszystkim należy w dalszym ciągu poszukiwać, nadal istniejących potencjalnie, złóż tego surowca w kraju. Celowe powinno być wykorzystanie ofert kapitału prywatnego, ukierunkowanego na poszukiwanie nowych rozwiązań w tej dziedzinie.

---

²⁶ Ibidem, s. 94.

Biorąc pod uwagę potrzebę dywersyfikacji nośników energii pierwotnej oraz bezwzględłą konieczność ograniczenia emisji gazów cieplarnianych do naszej atmosfery, dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie energetyki jądrowej. Jednak w świetle dotychczasowej oceny ekonomicznej tego rodzaju energetyki w Polsce, a także niemałych obaw społecznych, w najbliższej przyszłości prowadzenie inwestycji w tym zakresie nie będzie możliwe. Mimo to, nie można rezygnować z dalszych badań zasadności ekonomicznej i stopnia akceptacji naszego społeczeństwa, dotyczącego tego rodzaju energetyki w Polsce.

Zwiększenie bezpieczeństwa dostaw energii, pochodzącej z pierwotnego źródła, poprzez rozwój energii odnawialnej w rozpatrywaniu pewnego okresu czasu nie ma większego znaczenia wobec niedużego ich potencjału, po kosztach porównywalnych z innymi rodzajami energii²⁷.

Sytuacja dotycząca zakresu bezpieczeństwa dostaw energii finalnej jest znacznie korzystniejsza w perspektywie czasu. Obecnie istnieje nadmiar wytwórczego potencjału i dostaw podstawowych nośników energii finalnej. Jednak potencjał ten będzie zmniejszał się w miarę wzrostu zapotrzebowania, jeśli nie zostaną podjęte inwestycje odtworzeniowe.

Zadaniem polityki energetycznej naszego państwa w tej sferze jest utworzenie systemu ekonomiczno-finansowego dla nowych oraz już istniejących przedsiębiorstw energetycznych, co umożliwi pozyskiwanie większej ilości środków pozabudżetowych na uzasadnione inwestycje – przy jednoczesnej pełnej ochronie interesów odbiorców energii.

Na bezpieczeństwo energii wpływ ma poziom dostaw zapasów paliw. W gospodarce rynkowej rezerwy te powinny być tworzone przez przedsiębiorstwa energetyczne. Natomiast zadaniem państwa jest zapewnienie możliwości prawidłowego pokrycia kosztów składowania paliw, a także określenie wymagań w tym zakresie dla poszczególnych przedsiębiorstw²⁸.

Żadna z prognoz, przeprowadzona do tej pory, nie zawiera umiarkowanego wzrostu zapotrzebowania na energię elektryczną, nie ukazuje energetyki jądrowej w Polsce do 2016 roku. Jest to wywołane wysokimi nakładami inwestycyjnymi, niezbędnymi na budowę elektrowni jądrowych i powstaniem niezbędnej infrastruktury energetyki jądrowej, związanej z bezpieczeństwem jądrowym. Energia pochodzenia jądrowego pojawia się po 2005 roku, ale tylko w scenariuszach, w których zakłada się znacznie wyższy wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną. Scenariusze te są jednak mało prawdopodobne.

Zapotrzebowanie na energię odnawialną we wszystkich możliwych rozpatrywanych prognozach stanowi margines bilansowy, który jest spowodowany małymi zasobami w kraju (energetyka wodna) lub ze względu na wyższe koszty wytwarzania energii finalnej w stosunku do tradycyjnych metod (energetyka wiatrowa, kolektory

---

²⁷ Y. Pauliuchuk, *Uwarunkowania...*, op. cit., s. 101.

²⁸ E. Frejtag-Mika, Z. Kołodziejak, W. Putkiewicz, *Bezpieczeństwo ekonomiczne...*, op. cit., s. 51.

słoneczne, biogaz, geotermia). Wytworzenie i wykorzystanie energii odnawialnej może być opłacalne tylko i wyłącznie w specyficznych warunkach terenowych, czyli tam, gdzie występują wysokie koszty założenia energii sieciowej.

Utrzymanie eksportu na poziomie 29–32 mln ton wymaga szybszej restrukturyzacji przemysłu wydobywczego, dotyczącego obniżenia kosztów wydobycia albo dotacji państwa. Sprawa ta ma ogromne znaczenie gospodarcze oraz społeczne. Jednak to wymaga dodatkowych, dokładniejszych analiz w oparciu o aktualne dane ceny węgla na rynku europejskim.

Wyczenia ekonomiczne IPPT PAN wskazują, że ustalony scenariusz – pokrycia odpowiedniego zapotrzebowania na energię elektryczną – będzie bardziej opłacalny poprzez import energii elektrycznej niż wybudowanie nowych elektrowni systemowych.

Aktualnie toczy się wiele badań dotyczących gazu łupkowego. Jego zawartość w gruncie naszego kraju oszacowano na ok. 346,1–767,9 mld sześciennych. Z tego wynika, że zapasy energetyczne pozwalają nam zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa energetycznego. Jednakże krajowa gospodarka jest uzależniona od dostaw części surowców energetycznych od producentów pochodzących z innych państw. Zaopatrzenie pochodzące z importu, stanowi ponad 95 proc. ropy naftowej i ponad 60 proc. wykorzystywanego w kraju gazu ziemnego. Większość z tych surowców jest sprowadzana z Rosji.

Najtrudniejszą kwestią dla Polski stanowi utrzymanie bezpieczeństwa energetycznego, co wynika zarówno z coraz mniejszych zasobów energetycznych, jak i bycia uzależnionym od dostaw gazu ziemnego z zagranicy. W ustabilizowaniu tej sytuacji, niewątpliwie, bardzo pomocne mogą stać się złoża gazu łupkowego. Najważniejszym celem każdego państwa jest zapewnienie przynajmniej minimalnego poziomu samowystarczalności surowców mineralnych, także w strefie energetycznej i całego spektrum żywności. Brak choćby jednego źródła surowcowego może w przyszłości doprowadzić do uzależniania się podmiotu od dostawcy, co osłabia pozycję państwa we współczesnych stosunkach międzynarodowych.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo ekonomiczne, zgodnie z wyżej przetoczonym tekstem, stanowi ogromną rolę w systemie bezpieczeństwa państwa. Chodzi o różny sposób rozumiane i zależy od wielu czynników, to wykonując analizę potencjału ekonomicznego należy zaakcentować różnego rodzaju wpływy na budowanie, a także utrzymanie bezpieczeństwa narodowego, jak również oddziaływanie na strategię, interesy i cele narodowe.

Pozytywnym, napędzającym koniunkturę państwa, aspektem jest rozwój, jaki zachodzi w gospodarce, ponieważ to właśnie on jest „koniem napędowym” długotrwałych przemian państwa. Należy wziąć również pod uwagę wiele czynników gospodarczych, a w tym fakt zaliczenia Polski do państw zwanych wysoko rozwiniętymi, a świadczy to o tym, że od chwili transformacji ustrojowej nasz kraj zaczął osiągać

znaczący sukces gospodarczy, którego podstawą jest wykorzystywanie potencjału energetycznego, kapitału ludzkiego oraz sprawnie działającej przedsiębiorczości, która w znacznym stopniu pozwala unikać konsekwencji kryzysu gospodarczego. Utrzymanie na stałym poziomie bezpieczeństwa rynkowego sprawia, iż możliwe jest zapewnienie ciągłej gotowości, zdolności podjęcia odpowiednich działań w czasie zagrożenia. Obywatele wszystkich krajów na świecie mają minimalną wiedzę na temat tego rodzaju bezpieczeństwa, więc skupiają się na innych aspektach bezpieczeństwa, które dotyczą bezpośrednio ich – głównie fizycznego, gdyż przyzwyczaili się do tego, że sami muszą dbać o swój status materialny, że nie są w stanie bezpośrednio wpływać na bezpieczeństwo ekonomiczne. Dlatego zadaniem państwa jest zagwarantowanie własnym obywatelom przynajmniej minimalnych potrzeb egzystencjalnych, co bezpośrednio jest uwarunkowane przez bezpieczeństwo ekonomiczne.

Streszczenie

Autorki artykułu w pierwszej części definiują bezpieczeństwo ekonomiczne oraz przedstawiają definicję na dwóch płaszczyznach: społeczno-gospodarczej oraz ekonomiczno-obronnej. Zwracają uwagę, iż bezpieczeństwo ekonomiczne jest pojmowane jako część składowa problemów politycznych. Kolejno, charakteryzują szczegółowo najważniejsze zagrożenia bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, a także przedstawiają podział ryzyka na grupy. Artykuł pokazuje, jak ważną rolę w systemie bezpieczeństwa państwa odgrywa zarządzanie ryzykiem oraz jak duży wpływ ma rozwój gospodarczy na bezpieczeństwo ekonomiczne państwa. Z tej przyczyny utrzymanie równowagi gospodarczej pozwoli państwu na zapewnienie swoim obywatelom poczucia bezpieczeństwa, jak i zapewnienia minimalnych potrzeb do godnego bytowania.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, ekonomia, gospodarka, przemiany, system.

Summary

The authors of the article in the first part define economic security and present a definition on two levels: socio-economic and economic-defense. They point out that economic security is understood as a component of political problems. Next, they describe in detail the most important threats to the economic security of the state and present the division of risk into groups. The article shows how important role in the state security system is managing the risk and how much the economic development affects the economic security of the state. Therefore, maintaining economic balance will allow the state to provide its citizens with a sense of security and ensure minimum needs for dignity.

Key words: security, economics, economy, changes, system.

Literatura:

1. Ciekankowski Z., *Determinanty stref ekonomicznych a rozwój regionalny*, [w:] *Determinanty bezpieczeństwa człowieka a rozwój regionalny*, T. Bąk (red.), Wydawnictwo PWSTE w Jarosławiu, Jarosław 2013.
2. Ciekankowski Z., *Elementy bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Wektory bezpieczeństwa*, T. Bąk (red.), Wydawnictwo PWSTE w Jarosławiu, Jarosław 2013.
3. Frejtag-Mika E., Kołodziejak Z., Putkiewicz W., *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 1996.
4. Friedman M., *Monetarist economics*, Oxford, B. Blackwell, 1991.
5. Książkowski K.M., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Wydawnictwo Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2011.
6. Pauliuchuk Y., *Uwarunkowania bezpieczeństwa ekonomicznego państwa*, [w:] *Determinanty bezpieczeństwa człowieka a rozwój regionalny*, T. Bąk, Z. Ciekankowski (red.), Wydawnictwo PWSTE w Jarosławiu, Jarosław 2013.
7. Stachowiak Z., *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, [w:] *Ekonomika obrony*, W. Stankiewicz (red.), Wydawnictwo AON, Warszawa 1994.
8. Stachowiak Z., *Identyfikacja bezpieczeństwa ekonomicznego państwa – jego istota, uwarunkowania i umiejscowienie w ogólnym problemie bytu narodu i państwa. Podstawy, mechanizmy i procedury kształtowania bezpieczeństwa ekonomicznego Polski z punktu widzenia narodowej i sojuszniczej strategii obronnej*, Z. Stachowiak (red.), Wydawnictwo AON, Warszawa 2001.
9. Zacher L., *Bezpieczeństwo ekologiczne – wymiary polityczne, międzynarodowe i globalne*, [w:] *Międzynarodowe bezpieczeństwo ekologiczne*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1991.